

Nyíri Attila

Hitregék

A kismalac meg a farkas meséje

(hitrege alapján)

*Egyszer volt, hol nem volt, hét határon is túl,
Ahol a kis, kurta farkú malacka túr;
Volt egy kismalac, az erdő szélén lakott,
Egy este ajtaján farkas kopogtatott.*

*– Engedj be, kismalac, meleget akarok!
– Nem lehet, megeszel, ajtót én nem nyitok.
– Ereszd be farkamat, és semmitől se félj!
– Jó, eddig rendben van, többet tőlem ne kérj!*

*– Engedj be derékig, olyan nagyon fázom!
– Jó, de legyen elég! (– talán nem lesz károm!)
– Eressz be egészen, hadd melegedjem meg!
– Jó beeresztelek, érjen hát a meleg.*

*A kemence mellé ült le a farkas már:
– Adj enni is! – mondta. – Jól van, csak nyughassál!
Elaludt a farkas: jól bevacsorázott,
S a malac tűzre tett vízzel telt bográcsot.*

*Forró vizet öntött a farkas komára:
Lesuvadt a szőre, ott állt leforrázva.
A malac felmászott egy fára hirtelen,
És onnan hallgatta: ordít a szőrtelen.*

*Addig ordított böszén az ebadta,
Amíg összezsúrdult egy nagy farkascsorda.
Elhatározták azt – lehetek vagy százan – ,
Hogy a kismalacot büntetik példásan.*

*Alul állt a kopasz, a többi meg rajta,
Felmásztak egymásra: nőtt a farkas tornya.
Már csak egy hiányzott ahhoz, hogy elérje...
Mi lesz most, kismalac? Életednek vége!*

*Segítség itt nincsen, se közel, se távol;
Kiabálni kezdett torkaszakadtából:
– Forró vizet a kopaszra! – szaporázta,
S kiugrott a kopasz, lepottyant bandája.*

*A kopasz elszaladt, elpusztult a banda,
Kismalac bőrüket – jó pénzért – eladta.
Hogyha a kismalac el nem adta volna,
Akkor a mesém is tovább tartott volna.*



*Eddig tart a mese, már csak az van hátra:
Akadjon valaki, hogy elmagyarázza.
Mint minden mesének, ennek is van célja,
Elmondom, ha tudom, lehetőleg még ma.*

*Tavasszal kezdődik a disznó hónapja,
Bár meleg a nappal, hűvös az éjszaka.
A farkas jelenti a fagyosszenteket,
Amelyek hátrálva hoznak vissza telet.*

*A forró víz nem más, mint a langyos eső,
'Mely tavasszal földre, mint az áldás úgy jő' .
A fa, amelyre a kismalac felmászott,
Jelenti az égen a Hadak útját – ott.*

*Ledobja a mag is a köntösét szépen,
Otthagyja valahol, föld alatt, sötétben.
'Mikor felér, szétnéz örömmel, hogy végre,
S boldogan emeli fejét fel a fénybe.*

*Sötét küzd a fénnel: éj jön nappal után,
Mert Földünk forogva halad a pályáján.
Kezdetek a véggel 'mit alkotnak: körök,
Törvényszerűségük sem változik: örök!*

Égeraracs, 1999. május 1.

Az aranyhajú királyfik

(hitrege alapján)

*Nem tudom pontosan, mikor volt, mikor nem,
Elég az, hogy élt egy tyúkom réges-régen.
Akkora volt a tyúk, mint egy nagy sasmadár,
Am nem tojott tojást, s vittem eladni már.*

*Végre a piacon – bámulták a népek –
Sok ember láttára tojt egy nagyot, szépet.
Hazavittem gyorsan, de hiába vártam,
Egyet sem tojt többet úgy, mint a vásárban.*

*(– Hát, ha nem – gondoltam – akkor megültetem.)
Ült is a tojáson éjjel-nappal csendben.
'Mikor leszállt róla, felkaptam a tojást,
Feltörtem, és benne leltem ezt az írást:*

*Egy veréblépéssel túl a mindenségen
Élt egy öreg király valamikor, régen.
Egyszer gondolt egyet, meghalt — s eltemették,
Helyébe a fiát királynak megtették.*

*Ki sem húlt a helye, vadászni megy fia
Rengeteg erdőbe, s vele van inasa.
Amint mendegélnek, az inasa meglát
Az egyik tisztáson három eprésző lányt.*

*Észreveszik őket, a nagyobbik mondja:
– Ha elvesz, amit kap: egy aranymotolla.
A középső lány szól: – hogyha engem választ,
Adok neki egy orsó arany fonalat.*

*A kisebbik sóhajt: – tudom azt, istenem,
Nem bánná meg tettét, ha elvenne engem!
Meghálálnám neki – oly igaz, mint élek – :
Aranyhajúakkal ajándékoznám meg.*

*Hallja ezt az inas, mondja a királynak,
Egymásnak a lányok miket mondogatnak.
– Fele sem tréfa ez – válaszol a király,
Azzal odamegy ő, 'hol a három lány áll.*

*Megkérdezi tőlük: – ki volt, 'ki azt mondta:
Aranyhajúakkal engem megáldana?
– Én vagyok az, felség – válaszol a kisebb,
– Feleségem léssz te! az lesz majd nagy ünnep.*

*Megesküszik arra, hogy addig él vele,
Amíg ásó, kapa nem választja tőle.
Lőn – hej! – lakodalom, táncolnak a népek,
Csak egy vén boszorkányt eszi ott a méreg.*

*Van a vénasszonynak egy szépséges lánya,
E lányt – a vén szüle – a királynak szánta.
Meghiúsult a terv, töri is a fejét:
(– Mi rosszat tehetnék, s hogy' ejthetném szerét?)*

*Telik-múlik az év, kitör a háború,
Elmegy a király is, bármilyen szomorú.
Sokáig van oda, fiai születnek,
Mint két aranyalma: aranyhajú ikrek.*

*Az ármányos szüle kicseréli őket:
Keres az árokból két kis kutyakölyket.
Addig forgolódik, azokat belopja,
S a két szép gyermeket a folyóvízbe dobja.*

*Búsul a királyné, megírja urának,
'Ki gyorsan véget vet a háborúzásnak.
Hazáig meg sem áll, lesz civódás, lárma,
S derékig az asszonyt földbe is ásatja.*

*Közben a két testvér elúszik a vizen,
Kiveti az őket partra egy fövényen.
Annak melegében felnőnek ők nagyra,
Egyszer az egyikük álmot lát éjszaka.*

*Egy szakállas ember megjelent álmában,
S elrebecgte neki: kik ők valójában.
Testvére is látta, hisznek az álomnak,
Együtt határoznak, hogy útnak indulnak.*

*Felszedelőzködnek, mennek, mendegélnek,
Másnap oda érnek, ahol megszülettek.
Éppen harangoznak, mennek a templomba,
'Hol a király őket ebédre meghívja.*

*Találkoznak a vén szülével útközben,
Rájuk ismer hamar, s nem tudja, mit tegyen.
A Nap barlangjába küldi az ikreket:
A Nap mosdóvize tegye szebbé őket.*

*Elindulnak menten hegyen-völgyön által,
S találnak egy idős embert nagy szakállal.
Szent Péntek a neve, meg is kéri szépen,
Igazítsa útba őket e vidéken.*

*Elmeséli a vén, mit s hogyan tegyenek,
Megfogadják, s mennek tovább is az ikrek.
Pontban tizenegykor Nap kapuja nyílik,
Bemennek ők gyorsan, nem várnak semeddig.*

*Ül ott egy vénasszony, csábítja is őket
Azért, hogy egy nagy kád rézpénzből vegyenek.
Az ajtó, ha késnek, becsukódik nyomban,
Ezért megmosdanak, és kifutnak onnan.*

*Másnap megint mennek a fiúk templomba,
S ott őket a király másodszor is hívja.
Újra találkoznak a gonosz szülével,
Törülközni őket a Naphoz küldi el.*

*Indul a két legény, Szent Szombat már várja,
S közli: tizenegykor nyílik a Nap háza.
Köszönik a fiúk a tanácsot szépen,
Majd sietve érnek a nyitásra éppen.*

*Az első rejtekben tudják, hogy mi van,
S csalogat egy ifjúasszony a másikban.
Ügyet sem vetnek rá, sem a kád ezüstre,
Beletörülköznek a Nap kendőjébe.*

*Ezalatt a király vár, de mindhiába,
Az aranyhajúak meg futnak a szabadba.
A királynét közben köpdösik, csúfolják,
Szerencsétlen túri rászakadt balsorsát.*

*Újra mennek másnap fiúk a templomba,
Ahol királyapjuk őket ismét hívja.
Igérük az ifjak, de a gonosz szüle
Eltéríti őket: van még a Nap tükre.*

*A Szent Vasárnap is az eresz alatt ül,
S nekik elmeséli, mit tegyenek végül.
Megköszönik szépen, azzal továbbállnak,
Tizenegy órakor Nap házába futnak.*

*Harmadik rejtekben egy kád van arannyal,
S csalja őket egy lány mézesmázos szóval.
Hanem a legények a tükörhöz futnak,
Abba belenézve sarkon is fordulnak.*

*Ezalatt a király vár, ámde hiába,
Csak másnap lel rájuk újra a templomban.
Viszi őket hintón palotába menten,
Majd megpukkad szüle hatalmas mérgeiben.*

*Vállalja a főzést, mérget kever bele,
Hogy a legényeket útjából eltegye.
Így amikor tálban behozzák a levest,
A kutyáknak adni azt egyikük nem rest.*

*Felfordulnak azok, a király csak hallgat,
Ezalatt fiai mondják az igazat.
A vén szülét így a lófarkához kötik,
Anyjukat kiássák, s élnek halálukig.*



*Tizenkettő! Köd előttem, köd utánnam!
Ikercsillag áll a Nap tárt kapujában.
Fényben s árnyban anya, múltad van mesében;
Aranytükörbe nézz, mert haj, regő rejtem!*

Kispest, 2002. március 15.

„Süss fel Nap!
Fényes Nap,
Kertek alatt ludak vannak,
Mefagynak”
naphívogató népdal

Jégország királya
(hitrege alapján)

Volt kalitka aranyágon,
Benne madár, kisbarátom.
Be nem állt a madár csőre,
Úgy hallottam én is tőle:

Több volt a len, mint a kender,
Ahol élt egy szegény ember.
Éjjel-nappal búslakodott:
Sok gyermeke adott gondot.

Mindnek volt már mestersége,
Ám Jánosnak semmiféle.
„Király leszek – szólt – dalia,
Vagy király, vagy halálfia!”

Pogácsát is vitt az útra,
S volt még három vasbocskora.
Hegyen-völgyön át mendegélt,
'Míg Feketeországba ért.

A hoptestert megkérdezte:
„Királyra most szükség van-e?”
„Van itt gyerek – válaszolta –
Annyi, mint a rosta lika.”

„Jól van” – mondta János erre,
Majd bocskorát kicserélte.
Indult tovább, ment, mendegélt,
Mígnem Vörösországba ért.

„Adjon isten, őfelsége,
Hogy s mint szolgál egészsége?”
– Köszönt János a királyra,
S elmondta, hogy mi a vágya.

A királynak volt egy lánya,
Kérőinek nem volt száma.
Jégországban maradt el mind,
Serege is jéggé vált kint.

Bocskort cserélt János újra,
Úgy indult el a nagy útra.
Estére egy kis házhoz ért,
Bement oda ő szállásért.

Egy vénasszony jött elébe,
Aki csendre is intette.
Fia, a Nap, nagy boldogan
Aludt bent, a kalibában.

János várta ébredését,
S kérte a Nap segítségét.
„Ha azt látom, hogy érdemes,
– Felelt a Nap – akkor meglesz...”

Ezzel az'tán ment útjára,
János pedig Jégországba.
Várta ott egy jegesmedve,
Mert talpába ment egy tüske.

*Kihúzta, s a hálás állat
Bundájából adott szálat.
Továbbmenve rájött: álmos,
S ledőlt egy fa alá János.*

*Ahogy tudtak, úgy siettek,
S átadták az üzenetet.
Ámde a Nap aludt rája,
Másnap indult el útjára.*

*Felébredve – hej! – azt látta:
Három törpe körülállja.
Hosszú jégcsap volt szakálluk,
S eltűntette ő azt róluk.*

*Amerre járt, olvadt a jég,
Sereg, János meg a vidék.
A város is olvadt egyre:
Királyuk úgy fulladt bele.*

*Sípot adtak hálaképpen,
S mutatták, hogy merre menjen.
Felért a hegy tetejére,
És úgy látta: itt a vége.*

*János – midőn elfogadta –
Lett Jégország új királya.
Elvehette így legalább
Vörös király egyszem lányát.*

*Jégből volt ott, körben minden,
Így a medvét hívta menten.
Lekerült a medve hátán,
S jéggé fagyott lent lassacskán.*

*Jégországban éltek nyáron,
S Vörösország télen lett hon.
Elhozatták pereputtyát,
Testvéreit, apját, anyját.*

*Fütyentett a síppal egyet,
S három törpe ott is temett.
Kérte János őket arra,
Menjenek a Nap házába.*

*Bezzeg az'tán lett jó dolguk:
Sóra, fára nem volt gondjuk.
Ha nem hiszed, járj utána:
Vöröshonba, Jégországba!*



*Változó a földtörténet,
Elpusztul, majd újjáéled.
Több korszakban kiterjedtek
Jégtakarók és gleccserek.*

*Csak a Napunk sugárzása
Hoz tavaszt a jégvilágba.
A fényért, 'mely életet ad,
Tiszta szívből mondjunk hálát!*

Égeraracs, 2002. május 1.

„Süss fel Nap!
Fényes Nap,
Kertek alatt ludak vannak,
Mefagynak”
naphívogató népdal

Jégország királya
(hitrege alapján)

Volt kalitka aranyágon,
Benne madár, kisbarátom.
Be nem állt a madár csőre,
Úgy hallottam én is tőle:

„Adjon isten, őfelsége,
Hogy s mint szolgál egészsége?”
– Köszönt János a királyra,
S elmondta, hogy mi a vágya.

Több volt a len, mint a kender,
Ahol élt egy szegény ember.
Éjjel-nappal búslakodott:
Sok gyermeke adott gondot.

A királynak volt egy lánya,
Kérőinek nem volt száma.
Jégországban maradt el mind,
Serege is jéggé vált kint.

Mindnek volt már mestersége,
Ám Jánosnak semmiféle.
„Király leszek – szólt – dalia,
Vagy király, vagy halálfia!”

Bocskort cserélt János újra,
Úgy indult el a nagy útra.
Estére egy kis házhoz ért,
Bement oda ő szállásért.

Pogácsát is vitt az útra,
S volt még három vasbocskora.
Hegyen-völgyön át mendegélt,
'Míg Feketeországba ért.

Egy vénasszony jött elébe,
Aki csendre is intette.
Fia, a Nap, nagy boldogan
Aludt bent, a kalibában.

A hopmestert megkérdezte:
„Királyra most szükség van-e?”
„Van itt gyerek – válaszolta –
Annyi, mint a rosta lika.”

János várta ébredését,
S kérte a Nap segítségét.
„Ha azt látom, hogy érdemes,
– Felelt a Nap – akkor meglesz...”

„Jól van” – mondta János erre, Ezzel az'tán ment útjára,
Majd bocskorát kicserélte.
Indult tovább, ment, mendegélt,
Mígnem Vörösországba ért.

János pedig Jégországba.
Várta ott egy jegesmedve,
Mert talpába ment egy tüske.

*Kihúzta, s a hálás állat
Bundájából adott szálát.
Továbbmenve rájött: álmos,
S ledőlt egy fa alá János.*

*Ahogy tudtak, úgy siettek,
S átadták az üzenetet.
Ámde a Nap aludt rája,
Másnap indult el útjára.*

*Felébredve – hej! – azt látta:
Három törpe körülállja.
Hosszú jégcsap volt szakálluk,
S eltűntette ő azt róluk.*

*Amerre járt, olvadt a jég,
Sereg, János meg a vidék.
A város is olvadt egyre:
Királyuk úgy fulladt bele.*

*Sípot adtak hálaképpen,
S mutatták, hogy merre menjen.
Felért a hegy tetejére,
És úgy látta: itt a vége.*

*János – midőn elfogadta –
Lett Jégország új királya.
Elvehette így legalább
Vörös király egyszem lányát.*

*Jégből volt ott, körben minden,
Így a medvét hívta menten.
Lekerült a medve hátán,
S jéggé fagyott lent lassacskán.*

*Jégországban éltek nyáron,
S Vörösország télen lett hon.
Elhozatták pereputtyát,
Testvéreit, apját, anyját.*

*Fütyentett a síppal egyet,
S három törpe ott is temett.
Kérte János őket arra,
Menjenek a Nap házába.*

*Bezzeg az 'tán lett jó dolguk:
Sóra, fára nem volt gondjuk.
Ha nem hiszed, járj utána:
Vöröshonba, Jégországba!*



*Változó a földtörténet,
Elpusztul, majd újjáéled.
Több korszakban kiterjedtek
Jégtakarók és gleccserek.*

*Csak a Napunk sugárzása
Hoz tavaszt a jégvilágba.
A fényért, 'mely életet ad,
Tiszta szívből mondjunk hálát!*

Égeraracs, 2002. május 1.

*Nap kocsija arra való,
hogy ne legyen rövidlátó*

Világszép Nádszál kisasszony
(hitrege alapján)

*Ott történt ez, messzi földön,
Ahol minden ember köszön.
Szél száll oda felhők hátán,
Véget ér ott a szivárvány.*

*A királyfi semmit sem vár,
Felnyergel és indul is már.
Elvándorol jó messzire,
Végül eljut egy erdőbe.*

*Arra, arra, csak lefelé,
Egy kicsikét meg felfelé.
Hol lefelé, hol felfelé,
Ám mindegyre csak lefelé.*

*Kérdi ott egy öregasszony:
„Mi dolgod itt a világon?”
Közli vele, hogy kit keres,
'Mire küldi a néjéhez.*

*Két fia volt egy királynak,
'Kik családra nagyon vágytak.
Megnősül az idősebbik,
A kicsi még húzódozik:*

*Rátalál és kérdi szépen:
„A királylányt hol keressem?”
Kócmadzagot s három hajtat
Ad a nő és utat mutat:*

*„Csak akkor, ha megtalálom
A legszebbet a világon!”
„Keresheted – szól a bátyja –
Az enyémnek nincsen párja.”*

*„Csapd egymáshoz őket végül,
Úgy lesz lovad segítségül!”
Megteszi, és jön a táltos,
Megy sugárért fel a Naphoz.*

*Ám a dajka elárulja,
Ángyának van testvérhúga.
Ő a legszebb a világon:
Világszép Nádszál kisasszony.*

*Napnak fényes pitvarában
Fürdik tűzben – aranykádban.
Törli magát, megfésüli,
Majd tükörben nézegeti.*

*Él Fekete-tenger vizén,
Hetvenhetedik szigetén.
Ott van ő s két szobalánya
Három nádszálba bezárva.*

*Ám halljátok! Jön a szolga,
S elfújja őt, ez a dolga.
Sötét lyukban érnek véget,
Kígyó, béka, 'mire lépnek.*

*Kaput őriz ott egy sárkány,
Strázsát állva néz a vártán.
A királyfi furulyát lel,
Szörnyünk zenén andalog el.*

*Előveszi a bicskáját,
Kihásítja egyik nádját.
Kiesik egy gyönyörű lány,
– Hogyan történt: máig talány. –*

*Jön egy szép lány, Hajnal maga,
Ő a Napnak legszebb lánya.
Segít rajtuk pár perc alatt,
Nap-pitvarból ad sugarat.*

*„Vizet, vizet, mert meghalok!
Ha meghalok, az lesz az ok.”
Vizet nem kap, meghal szegény,
Búsul s temet így a legény.*

*A királyfi tovább repül,
A szigetre jut el végül.
Sötét van ott, világít bár
A hajába font napsugár.*

*Belé száll az ördög újra:
Másikat is felhasítja.
Úgy jár most is, mint korábban:
Újra temet a pusztában.*

*Leng a három szép nádszála,
Le is vágja egycsapásra.
Boszorkánynak folyik vére,
S hallatszik a kesergése.*

*Végül akad friss forrásvíz,
Süvegével merít és visz.
A nádszálat kettémetszve
Kipattan a Világszépe.*

*A királyfi viszi közben
Nádszálaikat – csak úgy – ölben.
Nézegeti, nézi egyre:
(„Csakugyan lány van-e benne?”)*

*Megesküdtek, lagzit csaptak,
Engemet is jól tartottak.
Rúgták a port sánták, bénák
Jókedvükben, ahogy' tudták.*



*Plazma a Nap, ég fáklyája,
Gáz, 'mely ha fúj, van hatása.
Forog ő is éjjel-nappal,
S kilenc bolygót visz magával.*

*Napi vesztes sugárzása
Több száz milliárdnyi tonna.
Sötét lyuk is akad bőven,
S napszél száguld kint, az űrben.*

Égeraracs, 2002. június 2.

Tartalomjegyzék

1999

A kismalac meg a farkas meséje

2002

Az aranyhajú királyfi

Jégország királya

Világszép Nádszál kisasszony